

Utdrag ur: Dorothee Sölle, *Träume mich Gott. Geistliche Texte mit lästigen politischen Fragen.* Peter Hammer Verlag, Wuppertal: 1995.

Kristna föreställningar som alstrar antisemitism av Dorothee Sölle (1929 - 2003)

först publicerad i *Blick in die Zeit*, 7 nov. 1993
till svenska av Dieter Mitternacht

Debatten om kristendomens ursprung och arv är något som förs och behöver föras oavbrutet bland kristna. Hur förhåller sig den kristna tron till judendomen? I synnerhet bland intellektuella som menar att kristendomen är ett avslutat kapitel, lägger jag för närvarande märke till ett nytt intresse för judendomen. Det verkar på mig som om de anser att en religion som kan tas på allvar innehåller ett minimum av under och behöver varken uppståndelse eller personkult.

För några år sedan förde jag ett långt samtal om religioner med en judisk teolog i New York. Han hade i ett offentligt föredrag sagt något som jag inte har kunnat glömma. Orden är inetsade i min själ. ”Man frågar mig ofta”, förklarade han, ”om judendomen utplånades i och med förintelsen. Mitt svar är: Nej, men kristendomen.”

Jag opponerade mig lidelsefullt den gången. Jag visste så klart genom mina erfarenheter av judisk-kristen dialog och samtal med många överlevande att förföljelse och mord av en tredjedel av alla europeiska judar inte gjort slut på judendomen. Jag visste att den inte hade utplånats varken politiskt eller andligt, att den genom sitt sätt att bearbeta katastrofen tvärtom är mera levande än någonsin. Men att *Shoah* skulle ha lett till kristendomens undergång, det kunde jag inte acceptera. ”Menar du även Bonhoeffer?”, frågade jag min judiske samtalspartner, ”inkluderar du bergspredikan?” Han hörde frågan och såg de svårigheter jag hade som kristen att acceptera påståendet om undergång. ”Menar du även Kristus?” frågade jag honom slutligen. Frågan besvarades inte. Det finns sådant som inte kan lösas genom debatt. Men frågan ifall kristendomen, efter sin största katastrof, efter sitt största misslyckande, kan återhämta sig, har sedan detta samtal inte släppt mig.

Mera frälsta borde de kristna se ut, hånade Nietzsche, och mera frälst borde den värld se ut på vilken kristendomen satt sin prägel och som styrs av dess avkomma – om Kristus verkligen hade frälst den. Vilken innebörd har namnet ”frälsare” om ingen verkligen har blivit fri och om världen trots tvåtusen år av kristendom inte har förändrats, i vart fall inte med tanke på orättvisa och krig, tortyr och hunger?

Ingen som ”fortfarande”, som man idag brukar säga, uppfattar sig som kristen, får blunda för frågan huruvida Kristi frälsargärning och dess verkan på hans efterföljare kan anses vara trovärdig. Även om vi kristna formulerar frågan, har den egentligen redan ställts av judendomen, moderreligionen, vår främste ”interlocutor” - dvs, en som ”stör” det teologiska samtalet med sina frågor. Om vi inte vill lyssna till den besvärliga frågeställaren, inte hedrar hans tradition, bara uppfattar honom som fiende, som föråldrad, som världshistoriskt övervunnen, då dör den kristna religionen. Pga. sitt eget judehat, pga. den fiendebild som nationalsocialismen drog nytta av, dör den. Eller har den kanske just därför redan dött? Att uthärda denna fråga syns mig vara bittrare och mer verklighetsnära än att med några förnuftsargument kasta den kristna religionens allt för trånga klädnad ifrån sig.

Hur ska kristna hantera sin egen religiösa tradition? Många teologiska scheman står till buds: gammal och ny, föråldrad och giltig, Gamla och Nya testamentet, människoföraktande lag och människovänligt evangelium, hämndens Gud och kärlekens Gud - samtliga oanvändbara, förvridna av antijudiska föreställningar, förstadier till antisemitism.

Var gång judar och kristna försöker komma till tals, spelar frälsningsfrågan en avgörande roll. Det är ju genom judendomen, som den messianska dynamiken har kommit till världen, insikten om att det nuvarande tillståndet inte kan vara det slutgiltiga, det eviga, eftersom det inte överensstämmer med Guds vilja. Messias är Israels smorde konung, han som ska framträda i tidens slut och proklamera, förbereda och representera dom, frälsning och förkastelse. Är han identisk med Jesus från Nasaret? Har folket som vandrar i mörkret och ser ett stort ljus med detta fått sina förväntningar infriat?

Jesus förkunnade det omöjliga, kärleken, som en judisk författare uttryckte det. Men de kristna har förstört det omöjliga, genom att göra det till grunden för en makt som upphäver andra människors anspråk på sin egen Guds namn. Frågan behöver ställas med största pregnans: Stämmer det att kristendomen är hopplöst antijudisk? Eller för att återvända till min judiske dialogpartners ord i New York: Har kristendomen genom den europeiska judendomens förintelse slutgiltigt förstört sig själv? Vad har då en ”teologi efter Auschwitz”, som jag själv om och om igen har sökt efter, för värde? Vad måste ändras i läran om kyrkan, om Kristus och om frälsningen?

”Efter Auschwitz” behövs det en total revision, en självkorrigering av tron och dess teori, av själva teologin. På några punkter kan man skönja att genomgripande förändringar är på gång. Jag tänker till exempel på att en del kristna kyrkor har slutat missionera och döpa judar, eller behandla dem, som om de i sin egen tradition saknade något som behövs för tron på Gud. Men om redan denna kristna botgöring och förändring har haft energiska motståndare, hur mycket svårare blir det då inte att ta nästa steg: att ta farväl till varje form av kristen gudsimperialism.

Här gäller det frågan om Kristus roll, om kristologin. Kan man i ljuset av kristen antijudiskhet hålla fast vid den traditionella läran om Kristus som den ende, oöverträffade Herren - eller måste man inte göra upp med vissa dogmatiska postulat? Är det möjligt att återropa den fattiga mannen från Nasaret, som i och tillsammans med sina efterföljare är Kristus, utan att fastna i en falsk absolutism, en urskillningslös imperialism och intolerans? Eller måste vi ge upp den kristna trons anspråk på livsmening och sanning, eftersom denna tro var inblandad i Auschwitz? För mig är grundfrågan den: Kan vi uttrycka förpliktelse utan exklusivitet, tro utan herraväldeanspråk, hopp utan auktoritärt tvång?

Jesus hör till sitt folk. Hans judiskhet kan inte reduceras till en fråga om härstamning. Profeten från Nasaret hör hemma i och förnyar sin egen religiösa tradition. Orden ur denna tradition ligger till grund för hans böner, och han debatterar med sina egna. Det ligger inte i den judiska traditions intresse att hedra en enskild överlägsen hjälte som kultfigur. Moses svaghe-

ter förnekades exempelvis aldrig. Att beteckna religionen som "mosaisk" speglar snarare en kristen missuppfattning av judendomen än vad som är centrum för judarna själva.

Vad är centrum? Det är utan tvivel Gud, som vi ska älska "över allt annat". I det avseendet är Jesus jude; han kräver ingen kultisk vördnad för sig själv och han vill heller inte frälsa oss helt ensam, helt solitärt. Med orden "Kalla ingen far, ni är alla bröder", avvisar han all hjältedyran. Hela hans intresse var inriktat på att vinna väninnor och vänner. Han ville inte alls vara utan syskon - unik. Kyrkans lära har förändrat det och bidragit till uppkomsten av antijudiska kristna föresrtällningar. Genom att framställa Jesus som den unike frälsaren har den förändrat, ja förvanskat, Messiasbegreppet. Ur framtidslöftet om en ny himmel och en ny jord i den messianska tidsåldern har den gjort en nutid för både frälsare och frälsta och använt både Kristus och de sina för att stabilisera ett världsvälde. Messias blev till Kristus-konungen, pantokrator och korsets teologi till en härlighetens teologi, som saknar utrymme för dem som längtar, dem som inte har mättats i Kristus.

Jag ska sluta med en chassidisk berättelse som har hjälpt mig att övervinna en kristendom som vill rädda enskilda själar, och vända blicken tillbaks till de judiska rötterna, till längtan efter den messianska tiden. "När en fördold rättfärdig stiger upp till himlen är han så stelfrysen, att Gud måste värma honom mellan sina fingrar i tusen år. Först då kan hans själ öppna sig mot paradiset. Det sägs, att några av dem förblir för evigt otröstliga över människornas olycka och att inte ens Gud förmår värma dem. Men då flyttar skaparen, välsignad vare han, för deras skull tid efter annan den yttersta domen fram om en minut."